

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಡಾ. ಆನಂದ ಎಸ್

ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ, ಸರ್ಕಾರಿ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಸಾರಾಂಶ: (Abstract)

ಆಧುನಿಕತೆ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಜಾಗತೀಕರಣ ಇಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಭೂಮಿಯೇ ನಮ್ಮ ಗರಿಷ್ಠ ಉತ್ಪಾದನಾ ಶಕ್ತಿ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿಯೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂ ಒಡೆತನದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಒಂದು ಗಂಭೀರವಾದ ವಿಷಯವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದು, ಭೂಮಿಯ ಮಾಲಿಕತ್ವ ಉಳುವ ರೈತನದೇ? ಒಡೆತನ ಹೊಂದಿರುವ ಜಮೀನ್ದಾರನದೇ? ಅಥವಾ ಆಳುವ ಪ್ರಭುತ್ವದ್ದೇ? ಎಂಬ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆಗಳು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಭೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕುರಿತಂತೆ ಡಿ.ಡಿ.ಕೋಸಾಂಬಿ, ಆರ್.ಎಸ್.ಶರ್ಮ, ಇರ್ಫಾನ್ ಹಬೀಬ್, ಡಿ.ಎನ್.ಯಾ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಭೂಮಿಯ ಹಕ್ಕುದಾರಿಕೆ ಪಡೆಯಲು ಹಲವು ಹೋರಾಟಗಳು, ಚಳುವಳಿಗಳೂ ಸಹ ನಡೆದಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಭೂ ಮಾಲಿಕತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವ್ಯಾಪಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ ಕುರಿತು ಅವಲೋಕನ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಮುಖ್ಯಪದಗಳು (Keywords): ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಭಾರತ, ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ ಕಾಯ್ದೆ, ಕೃಷಿ, ಕೃಷಿಭೂಮಿ, ಗೇಣಿ ಪದ್ಧತಿ.

ಪೀಠಿಕೆ

ಭೂಮಿ ಇಡೀ ಜೀವ ಜಗತ್ತಿನ ಏಳಿಗೆಗೆ ಮೀಸಲಾದುದು. ಆದರೆ ಭೂಮಿ ಕುರಿತಂತೆ ಸ್ವಂತ ಸ್ವತ್ತು ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಬೆಳೆದು ಬಂದಂತೆಲ್ಲಾ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದವು. ಭೂಮಿಯು ಗೇಣಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸುವ ಆಸ್ತಿಯಾಗದೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ಇರಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಚಾರ ವಿಸ್ತಾರವಾದಂತೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭೂ ಒಡೆತನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉತ್ತಿ-ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆ ತೆಗೆವ ಜನರಿಗೆ ಕೆಲಸ ಕೊಡುವ ಸಾಧನವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು.

ಯಾವುದೇ ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದುಡಿಮೆಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ. ಅದು ಬದುಕಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಮಾನವನ ಹಸಿವನ್ನು ನೀಗಿಸುವ ಒಂದು ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಗಾಂಧೀಜಿ 'ದುಡಿಮೆಯೇ ದೇವರು' ಎಂದರೆ,

Please cite this article as: ಆನಂದ ಎಸ್. (2024). ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ. ಪ್ರತಿಬಿಂಬ: ಮಲ್ಟಿಡಿಸಿಪ್ಲಿನರಿ ಕನ್ನಡ ರೀಸರ್ಚ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಐಐಎಂಆರ್‌ಡಿ, 6(1), ಪು.ಸಂ. 9-19

ಬಸವಣ್ಣ 'ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ' ಎಂದರು.¹ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಭೂಮಿ, ಬಂಡವಾಳ, ಶ್ರಮ ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಆದರೆ ಭೂಮಿ ಇಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೇ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ಆರ್ಥಿಕ ವಿಕಾಸದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತಾಗಿರುವ ಭೂಮಿ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಹುಟ್ಟು, ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ದೇಶದ ಬಡತನ-ಸಿರಿತನಗಳು ನಿರ್ಧಾರವಾಗುವುದು ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಭೂಮಿಯ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಮೌಲ್ಯದ ಅರಿವು ಆಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತವು ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನ ದೇಶವಾಗಿದ್ದು, ಭೂಮಿಯಿಂದ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಜನರ ಜೀವನದ ಆಧಾರವಾಗಿತ್ತು. ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸಹ ಕೃಷಿಯ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದ್ದು, ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತದ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಬೊಕ್ಕಸಗಳಿಗೆ ರೈತರು ನೀಡುವ ಭೂ ತೆರಿಗೆಯೇ ರಾಜ್ಯದಾಯದ ಪ್ರಮುಖ ಮೂಲ ಆಗಿತ್ತು. ರಾಜ ಭೂ ಫಲವತ್ತತೆ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತಾನೇ ತೆರಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹೀಗಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು.²

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಕೂಡ ಭಾರತದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂಮಾಲಿಕರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಮೇಲ್ವರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದರೆ ಬಡರೈತರು ಅಥವಾ ಗೇಣಿದಾರರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಬಹುತೇಕ ಭೂ ರಹಿತ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು, ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರು.³ ಹೀಗೆ ರೈತಾಪಿ ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗ, ಭೂಮಾಲಿಕರ ಶೋಷಣೆಗೆ ಗುರಿಯಾಯಿತು. ಈ ಶೋಷಣೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಸಿಡಿದೆದ್ದ ಕೃಷಿಕರು, ಕೃಷಿಕಾರ್ಮಿಕರು ಗೇಣಿ ರದ್ದತಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಟ ಮಾಡಿದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದವು.

ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು

ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ ಎಂದರೆ ಅದು ಶಾಸನಬದ್ಧ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದು ಆಡಳಿತ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಮೂಲಕ ಖಾಸಗಿ ಹಿಡುವಳಿದಾರರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಕಾರ್ಯ ಸರಣಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಬಡವರಿಗೆ, ಗೇಣಿರೈತರಿಗೆ, ಕೂಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ, ಭೂ ಹೀನರಿಗೆ, ಜಾತ್ಯಾತೀತವಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ಮೂಲಕ ಹಂಚುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ ಕುರಿತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಈ ಕುರಿತು ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ, ಹತೋಟಿ ಹಾಗೂ ಉಪಯೋಗದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ, ಭೂ ಒಡೆತನದ ಪುನರ್

¹ ಕೋಣಂದೂರು ವೆಂಕಪ್ಪಗೌಡ. (2001). ಕಾಗೋಡು ರೈತ ಹೋರಾಟದ ರೂವಾರಿ ಹೆಚ್.ಗಣಪತಿಯಪ್ಪನವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ. ಪು.48.

² ಮೇಲಿನದೇ., ಪು.92-93.

³ ಜೋಶಿ.ಜಿ.ವಿ. (1999). ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರೈತ ಹೋರಾಟ. ಪು.3.

ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಭೂ ಮಾನವ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ತರುವುದು ಈ ಎರಡು ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರವು ತಲೆಹಾಕುವಿಕೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆ ಪದ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯ ಉದ್ದೇಶ ಭೂಮಿ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ನ್ಯಾಯಯುತವಾಗಿ ಕಾನೂನಿನ ಮೂಲಕ ಭೂ ಒಡೆತನವನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದ್ದು, ನಿಜವಾದ ದುಡಿಮೆಗಾರ ರೈತನಿಗೆ ಭೂ ಹಕ್ಕನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಆತನ ಬದುಕನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವ ವಿಧಾನವೇ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ.

ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳು

- ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಉಳುವವನಿಗೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವುದು.
- ಆದಾಯ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತಿನ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮಾನತೆ ತರುವುದು.
- ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.
- ಭೂಮಿತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇರುವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಭೂಹೀನರಿಗೆ ಹಂಚುವುದು. ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳು ಭೂಸುಧಾರಣೆಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಡಿ. ಜವರೇಗೌಡ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ “ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ನಿಜಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ಸಾಧನೆಯೇ ಸರಿ, ಆದರೆ ಈ ಸಮಾನತೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಏನೂ ಅಲ್ಲ. ಸಮಾನತೆ ಅನ್ನುವುದು ಭೂ ಪರಿಮಿತಿಯಿಂದಾಗಿ ಬಂದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಂಚಿದಾಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ ಸಾಧಿಸಿದಂತಲ್ಲ. ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವ ಆಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳದ ಬಗ್ಗೆ ಸಮಾನತೆಯ ಸೊಲ್ಲಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹೋಟೆಲುಗಳು, ಸಿನಿಮಾ ಮಂದಿರಗಳು ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾನೂನಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ, ಹೊರಗೇ ಉಳಿದು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ನಾವು ಯಾವ ರೀತಿಯ ಸಮಾನತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಅನ್ನುವುದು ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ.”⁴ ಎಂದು ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಭೂಸುಧಾರಣೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಬಹಳ ದುರ್ಗಮವಾದದ್ದು, ಸಂಕೀರ್ಣವಾದದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಹೋರಾಟಗಳ ಫಲಶ್ರುತಿಯಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಸುಧಾರಿಸಿರುವ ಇಂದಿನ ಭೂಸುಧಾರಣಾ ಅಂಶಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಈ ನೆಲೆಯಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಗ್ರಹಿಕೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು

ಭೂ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಚಿಂತನೆಗಳು ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಭಾರತೀಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭೂ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸಿ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಹಲವಾರು ಚಿಂತಕರು ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸಿ ಪರಿಹಾರ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂಮಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಚಳುವಳಿಗಳ ಮೂಲಕ,

⁴ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಕೂಡ್ಲಿಗರೆ. (2009). ಭೂಸುಧಾರಣೆ ಕಾನೂನು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು. ಪು.4-7.

ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಆಲೋಚನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಗೂ ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾನೂನುಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಸಹ ಬಗೆಹರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಮಾದರಿ

ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದಿ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ನೆಲೆಯ ಭಾರತದ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಾರ್ಟಿಯು ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಕ್ಷಿಪ್ರಕ್ರಾಂತಿಯ ಮೂಲಕ ಭೂ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ಆಶಯದೊಂದಿಗೆ ಭೂ ಸಂಬಂಧಿತ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಹೋರಾಟಕ್ಕಿಳಿಯಿತು. ಇಂತಹ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಆಂಧ್ರದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ತೆಲಂಗಾಣದಲ್ಲಿ 1946 ರಿಂದ 51ರವರೆಗೆ ನಡೆದ ರೈತ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಜಮೀನ್ದಾರರು, ಜಹಗೀರುದಾರರು, ಇನಾಂದಾರರು, ದೇಶಪಾಂಡೆ, ದೇಶಮುಖರ ವಿರುದ್ಧ ಅಲ್ಲಿನ ರೈತರು ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಇದೇ ಮಾದರಿಯ ರೈತ ಹೋರಾಟ ಕೇರಳದಲ್ಲೂ ನಡೆಯಿತು.

ಸಮಾಜವಾದಿ ಮಾದರಿ

ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಮಾನ ಹಂಚಿಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಂಚುವ ಮುಖೇನ ಭೂ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಸೂಚಿಸಲು ಇದು ಯತ್ನಿಸಿತು. ಇದು ರೈತರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿ ಸಮಾನ ಹಕ್ಕು, ಮತ್ತು ಜಾತ್ಯಾತೀತ ಮನೋಭಾವದ ಮೂಲಕ ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಮಪಾಲು ಸಮಬಾಳು ಎಂಬ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ತಳಹದಿಯ ಮೂಲಕ ಪರಿಹಾರ ಸೂಚಿಸಿತು. ಇಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 1951ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾಗೋಡು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ, 1973ರ ಸಂಡೂರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಭೂ ದಾನ ಮಾದರಿ

ಭೂಮಿ ಹಂಚಿಕೆ ಕುರಿತಂತೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದೊಂದು ವಿನೂತನ ಮಾದರಿ, ವಿನೋಭಾವಾವೆಯವರು ಭಾರತದ ಭೂ ಮಾಲಿಕರಿಂದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅವರ ಮನಃಪರಿವರ್ತನೆಯ ಮೂಲಕ ದಾನವಾಗಿ ಪಡೆದು ಭೂಹೀನರಿಗೆ ಹಂಚುವ ಭೂದಾನ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. 1951ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 18ರಂದು ಅಂದಿನ ಆಂಧ್ರದ ಇಂದಿನ ತೆಲಂಗಾಣ ರಾಜ್ಯದ ಪೂಚಂಪಲ್ಲಿಯಿಂದ ಈ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಭೂದಾನದ ಪ್ರಮಾಣ 1/6 ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ವಿನೋಭಾ ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿ ಭೂದಾನ ಮತ್ತು ಸರ್ವೋದಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗೂ ಸಾರಿದರು. ಈ ಚಳುವಳಿಯು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿತು.⁵ ಭೂದಾನ ಚಳುವಳಿ ಆರಂಭವಾದಂದಿನಿಂದ 1967 ಮಾರ್ಚ್‌ವರೆಗೆ 42.7ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ಜಮೀನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. ಆನಂತರ ಭೂದಾನ ದೊರಕಿದ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ಸಭೆ ಕರೆದು ಆ ಗ್ರಾಮದ ಬಡ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ

⁵ ಬಿಪಿನ್ ಚಂದ್ರ, ಮೃದಲಾ ಮುಖರ್ಜಿ, ಆದಿತ್ಯ ಮುಖರ್ಜಿ. ಇಂಡಿಯಾ ಸಿಸ್ಟಂ ಇಂಡಿಪೆಂಡೆನ್ಸ್. ಪು.546-547

ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಅರ್ಹರಾದ ಭೂಹೀನ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಭೂಮಿ ವಿತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದು 12 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳನ್ನು ಭೂ ರಹಿತ ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಹಂಚಲಾಯಿತು.⁶ ಭೂದಾನ ಚಳುವಳಿ ಆರಂಭವಾದ ಒಂದು ದಶಕದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮೂರು ಲಕ್ಷ ಭೂಹೀನ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಜಮೀನು ಹಂಚಲಾಯಿತು. ಈ ಚಳುವಳಿ ದೇಶದ ಭೂಹೀನ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆಲ್ಲ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಯಶಸ್ಸು ಪಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಭೂ ಮಾಲಿಕರಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಮನವೊಲಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಪಡೆದು ಭೂಹೀನರಿಗೆ ಹಂಚುವ ಮೂಲಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿತು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಜಮೀನ್ದಾರರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಕೊಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ಗೇಣಿದಾರರಿಗಂತೂ ಅವರ ಭೂಮಿ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಭೂಮಾಲಿಕರು ದಾನ ಮಾಡಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕೇಂದ್ರ, ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಇದರ ಹಿಂದೆ ನಿಂತು ಹಣ ವ್ಯಯ ಮಾಡಿದವು. ಭೂಮಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರೈತರಲ್ಲಿ ಭ್ರಮೆ ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಮಾತ್ರ ಇದು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು.⁷ ಎಂಬ ಆರೋಪವೂ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಇದೆ. ಮುಂದೆ 1955ರ ಕೊನೆಗೆ ಭೂದಾನ ಚಳುವಳಿಯು ಗ್ರಾಮದಾನ ಚಳುವಳಿಯಾಗಿ ಹೊಸ ರೂಪ ಪಡೆಯಿತು. ಒರಿಸ್ಸಾದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಚಳುವಳಿ ಮುಂದೆ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು.

ಕಾನೂನು ಮಾದರಿ

ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಸರ್ಕಾರ ಸಂಸದೀಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿ “ಉಳುವವನೇ ಭೂ ಒಡೆಯ” ಎಂಬ ತತ್ವದಡಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಂಚುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ. ಆ ಮೂಲಕ ಭೂ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ನಂತರ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು “ಉಳುವವನೇ ಭೂ ಒಡೆಯ” ಎಂಬಂತಹ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾನೂನುಗಳು ರಚನೆಯಾದವು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಟೆನೆನ್ಸಿ ಆಕ್ಟ್, ಬಂಗಾಳ ಟೆನೆನ್ಸಿ ಆಕ್ಟ್, 1952ರ ಮೈಸೂರ್ ಟೆನೆನ್ಸಿ ಆಕ್ಟ್, ಕರ್ನಾಟಕದ 1965ರ ಭೂಸುಧಾರಣಾ ಶಾಸನಗಳು, 1974ರಲ್ಲಿ ದೇವರಾಜ ಅರಸು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾಯಿದೆಯು ಲಕ್ಷಾಂತರ ಭೂಹೀನರಿಗೆ ಒಡೆತನ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿತು.

ನಕ್ಸಲ್ ಮಾದರಿ

ಈ ಮಾದರಿಯ ಭೂ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟರಂತೆ ಗೆರಿಲ್ಲಾ ಸಶಸ್ತ್ರ ಹೋರಾಟವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಉಳ್ಳವರಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತು, ಬಡವರಿಗೆ ಹಂಚುವುದರ ಮೂಲಕ ಭೂ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಮಾದರಿಯ ಹೋರಾಟಗಳು 1967ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. 1968 ರಿಂದ 1970ರವರೆಗೆ ನಡೆದ ಅಂಧಪ್ರದೇಶದ

⁶ ವೆಂಕಟರಾವ್.ಡಿ. (1977). ಭಾರತದ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು. ಪು.39-40.

⁷ ರಾಮಭದ್ರಯ್ಯ.ಸಿ. (1990). ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರೈತ ಸಂಘದ ಚರಿತ್ರೆ. ಪು.5.

ಶ್ರೀಕಾಕುಲಂನ ನಕ್ಷಲೀಯ ಹೋರಾಟವೂ ಕೂಡ ಇದೇ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಮಂಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಹೋರಾಟ ಇದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂತಹ ಹೋರಾಟಗಳು ಚೀನಾದ ಮಾವೋ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಭೂಮಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸರ್ಕಾರದ ಗಮನ ಸೆಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು ಮುಂದೆ ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಪೂರಕವಾದವು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಮಾದರಿಗಳು ನಮ್ಮ ಮುಂದಿದ್ದರೂ ಭೂ ಪ್ರಶ್ನೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಗೆಹರಿಯದೇ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ.⁸ ಆದರೂ ಭೂಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಜನಮುಖಗೊಳಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಾ ಮುಂದಿನ ಹಾದಿಯನ್ನು ಸುಗಮಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ

ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳೆಂದರೆ ಗೇಣಿದಾರರು ತಾವು ಉಳುತ್ತಿರುವ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಬಯಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಸಂಪತ್ತಿನ ಹಂಚಿಕೆ, ಆದಾಯ ಹೆಚ್ಚಳ, ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಭೂ ರಹಿತ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ, ಸಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಅತಿಸಣ್ಣ ರೈತರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮರುಹಂಚಲು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿದೆ.

ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಕಾಲದ ಪಳಯುಳಿಕೆಯಂತಿದ್ದ ಭೂ ಮಾಲಿಕರ ಶೋಷಣೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯನಂತರವೂ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಇವರ ಕಿರುಕುಳ, ಹಿಂಸೆ, ದೌರ್ಜನ್ಯಗಳಿಂದ ಬೇಸತ್ತಿದ್ದ ಗೇಣಿದಾರರು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ರೈತರು ಆಕ್ರೋಶಭರಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರ್ಕಾರದ ಮುಂದಿತ್ತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷವು ಕೆಳಸ್ತರದ ಈ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೂ ತನ್ನ ನಿಧಾನಗತಿಯಿಂದಾಗಿ ರೈತರ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲವಾಯಿತು.

ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರ ನಮ್ಮದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಸರಿವ ಈ ನಮ್ಮ ಆಳುವ ವರ್ಗವನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಈ ರೀತಿ ಛೇಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕತ್ತಿ ಪರದೇಶಿಯಾದರೆ ಮಾತ್ರ ನೋವೆ?

ನಮ್ಮವರೆ ಹದ ಹಾಕಿ ತಿವಿದರದು ಹೂವೆ?

ಅಂತೂ ಆಳ್ವಿಕೆ ಯಾರದ್ದಾದರೇನು? ಕರಿಯರದೋ, ಬಿಳಿಯರದೋ?

ಮೊಗಲರೋ, ಇಂಗ್ಲೀಷರೋ ಎಲ್ಲರೂ ಜಿಗಣಿಗಳೇ ರೈತನ ನೆತ್ತರಿಗೆ

⁸ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಕೂಡ್ಲಿಗರೆ. (2009). ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು.65-70

ಹರಕೆಯಾರದೋ? ಹಬ್ಬಯಾರಿಗೋ? ಕೊಯ್ಗುರಿಯನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ

ಕರುಣೆ ಗರಗಸದಿಂದ ಸೀಳುವರು ಈ ಆಳುವ ಮಂದಿ.⁹

ಕೊನೆಗೆ ರೈತರು ಮತ್ತು ಕೃಷಿಕಾರ್ಮಿಕರ ಹೋರಾಟದಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಸರ್ಕಾರ ಭೂಸುಧಾರಣೆಯ ಜಪ ಮಾಡತೊಡಗಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಪ್ರಕಾರ ದೊಡ್ಡ ಹಿಡುವಳಿದಾರರು, ಜಮೀನ್ದಾರರು, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಅಡ್ಡಿ. ಅಲ್ಲದೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಗೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರದ ತಳಹದಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ, ದಲಿತರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ವಿವಿಧೆಡೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರೈತ ಹೋರಾಟಗಳೂ ಕೂಡ ತ್ವರಿತ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗಿದ್ದವು. ಭೂ ಸಂಬಂಧಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸದಿದ್ದರೆ ರೈತ ಹೋರಾಟಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಬುಡ ಸಹಿತ ಅಲುಗಾಡಿಸಬಹುದೆಂಬ ಸಹಜವಾದ ಭಯ ಇಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿತ್ತು.¹⁰

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಂತರವೂ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಭೂಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಟಗಳು ಮುಂದುವರಿದವು. ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹೋರಾಟದ ನೇತೃತ್ವವನ್ನು ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಿಸಾನ್ ಸಭಾ ವಹಿಸಿತ್ತು. ಇದು ಗರಿಷ್ಠ 25 ಎಕರೆ ಭೂಮಿ ನಿಗದಿಗೆ ಒತ್ತಾಯಿಸಿತು.¹¹ ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾ ಸೋಷಿಯಲಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಆಡಳಿತರೂಢ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ರೂಪಿಸಿತ್ತು. ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಜಾರಿಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಹೋರಾಟ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರೈತರಿಗೆ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಮತ್ತು ಪುನರ್ವಸತಿ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹೋರಾಟ, ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲರು ಅರಣ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟ, ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಸರ್ಕಾರ ರೈತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಿ ಭೂಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲು ಮುಂದಾಯಿತು. 1948ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವಿಶೇಷ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತು.

- ಸರ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ರೈತರ ನಡುವಿನ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಿ ಸಹಕಾರಿ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು.
- ಭೂಮಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು. ಮಿತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ವಹಿಸುವುದು.

⁹ ಶಿವರಾಮಯ್ಯ. (2007). ಕತ್ತಿ ಯಾವುದಾದರೇನು?. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ರೈತ ಸಂಘ ಮತ್ತು ಹಸಿರು ಸೇನೆ. ಪು.14.

¹⁰ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್.ಎಸ್., ಸುರೇಂದ್ರರಾವ್.ಬಿ.(ಸಂ.). (2016). ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕೆಲವು ನೆಲೆಗಳು. ಸಂಪುಟ-12, ಪು.225.

¹¹ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಆರ್.ಎಸ್. (2003). ಕರೆಂಟ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಪಾಲಿಸಿ ಇಶ್ಯೂಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ.

- ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಭೂಮಿ ಹೋಳಾಗುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದು.¹² ಇತ್ಯಾದಿ

ಕಿಸಾನ್ ಸಭಾ, ಪ್ರಜಾ ಸೋಷಿಯಲಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ನೇತೃತ್ವ ಸೇರಿದಂತೆ ನಡೆದ ಹಲವು ರೈತ ಹೋರಾಟಗಳಿಂದ ಅನ್ಯಾಯಯುತ ಭೂ ಒಡೆತನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಆಡಳಿತ ಪಕ್ಷ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾಯಿತು. ಹಾಗೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿತು.

ಜೆ.ಸಿ.ಕುಮಾರಪ್ಪ ಕೃಷಿ ಸುಧಾರಣಾ ಸಮಿತಿ

1948ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಿ ನೆಹರು ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯ ಸಾಧಕ ಬಾಧಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಖ್ಯಾತ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಹಾಗೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅನುಯಾಯಿ ಡಾ.ಜೆ.ಸಿ.ಕುಮಾರಪ್ಪನವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಸುಧಾರಣಾ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಈ ಸಮಿತಿ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಹಲವು ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ ವರದಿಯನ್ನು ಜುಲೈ 1949 ರಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಿತು.

- ಎಲ್ಲಾ ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಬೇಕು. ಮತ್ತು ಉಳುವವರಿಗೆ ಭೂಮಿ ಸಿಗಬೇಕು.
- ಮಧ್ಯಮ ರೈತರಿಗೆ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸರ್ಕಾರವು ನೆರವು ನೀಡಬೇಕು.
- ಸಣ್ಣ ಭೂ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಕೃಷಿ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬೇಕು.
- ಆರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಹಿಡುವಳಿ ಹಕ್ಕನ್ನು ನೀಡಬೇಕು.
- ಹಳ್ಳಿಗಳ ಭೂಮಿಯ ಸಾಮೂಹಿಕ ಒಡೆತನ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಸಾಗುವಳಿ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಂತಿಮ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಬೇಕು.¹³

ಕುಮಾರಪ್ಪ ಸಮಿತಿ ಕೊಟ್ಟ ಈ ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ 1951ರಲ್ಲಿ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ರದ್ದತಿ ಕಾಯಿದೆ ಜಾರಿ ಮಾಡಿ ಗೇಣಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಕೃಷಿಕರಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಲಾಯಿತು.¹⁴ ಹಾಗೂ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮತ್ತು ಮೂರನೇ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಯಿತು.

1953ರಲ್ಲಿ ಆಗ್ರಾದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ಎಐಸಿಸಿ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯವು ಭೂ ಸಂಬಂಧಿ ನಿಖರ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಭೂಮಿತಿಯನ್ನು ಹೇರಬೇಕು. ಮತ್ತು ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಭೂಹೀನರಿಗೆ ಹಂಚಬೇಕು ಎಂದು ಒತ್ತಾಯಿಸಿತು. ಮೊದಲನೆ

¹² ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಕೂಡ್ಲಿಗೇರೆ. (2009). ಪೂರ್ವೋಕ್ತ. ಪು.34

¹³ ಕೃಷ್ಣರಾವ್.ವೈ.ವಿ. (1998). ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಕೃಷಿರಂಗ. ಪು.57

¹⁴ ವೆಂಕಟರಾವ್.ಡಿ. (1977). ಭಾರತದ ರೈತ ಅಂದು-ಇಂದು. ಪು.26-27.

ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಚಿಸಿದ್ದ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ದೇಶದ ಇತರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲು 1955ರಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಜಾರಿಲಾಲ್‌ನಂದ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಆಯೋಗವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. 1956ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಿತಿಯು ಭೂ ಹಿಡುವಳಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಭೂಮಿಗೆ ಪುನರ್‌ರೂಪ ನೀಡುವುದು, ಭೂದಾನ ಮುಂತಾದ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ಮುಂದಿಟ್ಟಿತು. 1959ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗಪುರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾದ ಭೂಮಿ ವಿಷಯವನ್ನು 1961ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು ಕಾನೂನಾಗಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿತು. ಆದರೆ 1961ರ ಕಾಯ್ದೆಯು ರೈತರ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಈಡೇರಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸಂಘಟಿತ ರೂಪದ ರೈತರ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಕಂಡುಬಂದಿತೋ ಅಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವಿರುದ್ಧದ ಚುನಾವಣಾ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ಅರವತ್ತರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ನೆಹರು ನೇತೃತ್ವದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರ್ಕಾರ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿತಾದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವ ಗಂಭೀರ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಅಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾವೊಂದು ರಾಜ್ಯವೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮಾತು ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದ ಹಿಂದಿನ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ ನಲವತ್ತರಿಂದ-ಅರವತ್ತರ ದಶಕದವರೆಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಭೂ ಮಾಲಿಕರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಮನ ಒಲಿಸಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಗೆ ಸಮಾಜವಾದಿ ನೆಲೆಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಲು ನೆಹರು ಅವರು ಎರಡು ದಶಕಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಅವಿರತವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರೂ, ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳಂತಹ ಸಮಾಜವಾದಿ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭೂ ಮಾಲಿಕ ವರ್ಗವೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರ್ಕಾರ ತನ್ನ ಭೂಸುಧಾರಣೆಗಳ ನೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಭೂ ಸಂಬಂಧಿ ನೀತಿಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿತಲ್ಲದೆ, ಕೃಷಿಯ ಮಾಲಿಕತ್ವ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಡುವೆ ಇರುವ ವಿದ್ಯುತ್ಕೃತ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಉಳುವವನ ಬಳಿ ಭೂಮಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿಯ ಉತ್ಪಾದಕತೆಯು ಕಡಿಮೆ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ ಸರ್ಕಾರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ತರಲು ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು.¹⁵ ಹೀಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕರು ಹಾಗೂ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗಗಳು ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ನೀಡಿದವು. ಕೇಂದ್ರ ಗೃಹ ಖಾತೆಯು ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ರೈತವರ್ಗವನ್ನು ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಮನಗಂಡು ಅದನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿತು. 1972ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯು ಒಂದು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರದ ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು ಮತ್ತು

¹⁵ ವೆಂಕಟೇಶ್.ಎಚ್.ಎ. (2000). ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸು. ಪು.31-32.

ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಕೆಲ ಸದಸ್ಯರು ಇದ್ದು ಭೂಸುಧಾರಣೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ಜಾರಿಗೆ ತರುವ ತೀರ್ಮಾನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೇಂದ್ರವು ತೋರಿದ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ದೇಶದ ಎಲ್ಲಾ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು ತೋರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಇಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಹರು ಯುಗದ ಅಂತ್ಯ, ನಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ ಅಧಿಕಾರದ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಹಿಡಿದದ್ದು, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ಆಂತರಿಕ ಕಲಹಗಳು, ಪಕ್ಷ ಇಬ್ಭಾಗ, ನೆರೆ ರಾಷ್ಟ್ರದೊಂದಿಗಿನ ಯುದ್ಧ, ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜವಾದಿ ಬಣಗಳ ನಡುವಿನ ವೈಶ್ಯಮ್ಯ ಅದು ಭಾರತದ ರಾಜಕಾರಣದ ಮೇಲೆ ಬೀರಿದ ಪ್ರಭಾವ, ಪರಿಣಾಮ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಭಾರತದ ರೈತರನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿದವು. ಸಮಾಜವಾದದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈತ ಚಳುವಳಿ ಬೇರೆಯದೇ ಆಯಾಮವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ನಿಧಾನವಾಗಿ ಭೂ ಮಾಲೀಕರ ವಿರುದ್ಧ ಅವರ ದೌರ್ಜನ್ಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ರೈತರು ಕೆಂಬಾವುಟದಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ನೆಲೆ ಕಾಣಲು, ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಪಡೆಯಲು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಸಂದಿಗ್ಧದಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಜರೂರಿನ ವಿಷಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ದೇಶದ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಮತಿ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿಯವರು ಒಂದೊಮ್ಮೆ “ಭೂಸುಧಾರಣೆ ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಅದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈತಾಪಿ ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಸಂತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಂದಿನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ದೇವರಾಜ ಅರಸು 1974 ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದು, ಆ ಮೂಲಕ ರೈತಾಪಿ ವರ್ಗದ ಬೆಂಬಲ ಗಳಿಸುವತ್ತ ತಮ್ಮ ಗಮನಹರಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಇದರೊಂದಿಗೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳು ಭೂಸುಧಾರಣೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಹೇಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಹೂಡಿಕೆಯಾಗಿ ಇತಿಹಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ/ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ಬಿಪಿನ್ ಚಂದ್ರ, ಮೃದಲಾ ಮುಖರ್ಜಿ, ಆದಿತ್ಯ ಮುಖರ್ಜಿ. ಇಂಡಿಯಾ ಸಿನ್ಸ್ ಇಂಡಿಪೆಂಡೆನ್ಸ್. ಪೆಂಗ್ವಿನ್ ಬುಕ್ ಇಂಡಿಯಾ.
- ಚಂದ್ರಶೇಖರ್.ಎಸ್., ಸುರೇಂದ್ರರಾವ್.ಬಿ.(ಸಂ.). (2016). ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕೆಲವು ನೆಲೆಗಳು. ಸಂಪುಟ-12, ಕುವೆಂಪು ಭಾಷಾ ಭಾರತಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ.
- ದೇಶಪಾಂಡೆ ಆರ್.ಎಸ್. (2003). ಕರೆಂಟ್ ಅ್ಯಾಂಡ್ ಪಾಲಿಸಿ ಇಶ್ಯೂಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ. ರಿಸರ್ಚ್ ನೆಟ್ ಗೇಟ್ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್.

- ಜೋಶಿ.ಜಿ.ವಿ. (1999). ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರೈತ ಹೋರಾಟ. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.
- ಕೋಣಂದೂರು ವೆಂಕಪ್ಪಗೌಡ. (2001). ಕಾಗೋಡು ರೈತ ಹೋರಾಟದ ರೂವಾರಿ ಹೆಚ್.ಗಣಪತಿಯಪ್ಪನವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ. ಯಶಸ್ವೀ ಪ್ರಕಾಶನ.
- ಕೃಷ್ಣರಾವ್.ವೈ.ವಿ. (1998). ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಕೃಷಿರಂಗ. ನವಕರ್ನಾಟಕ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್ ಪ್ರೈವೇಟ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್.
- ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಕೂಡ್ಲಿಗೇರೆ. (2009). ಭೂಸುಧಾರಣೆ ಕಾನೂನು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು. ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಸಂಸದೀಯ ಸುಧಾರಣಾ ಸಂಸ್ಥೆ.
- ರಾಮಭದ್ರಯ್ಯ.ಸಿ. (1990). ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರೈತ ಸಂಘದ ಚರಿತ್ರೆ.
- ಶಿವರಾಮಯ್ಯ. (2007). ಕತ್ತಿ ಯಾವುದಾದರೇನು?. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ರೈತ ಸಂಘ ಮತ್ತು ಹಸಿರು ಸೇನೆ.
- ವೆಂಕಟರಾವ್.ಡಿ. (1977). ಭಾರತದ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು. ಶೈನಿ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್.
- ವೆಂಕಟರಾವ್.ಡಿ. (1977). ಭಾರತದ ರೈತ ಅಂದು-ಇಂದು. ಸುನಿಲ್ ಪ್ರಕಾಶನ.
- ವೆಂಕಟೇಶ್.ಎಚ್.ಎ. (2000). ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸು. ರಚನ ಪ್ರಕಾಶನ.